

národní
úložiště
šedé
literatury

Uplynulo 80 let od vymizení labského lososa, snahy o jeho návrat do řek trvají

Taussiková, Jitka
2020

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-538160>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 28.04.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní [nusl.cz](http://www.nusl.cz) .

Uplynulo 80 let od vymizení labského lososa, snahy o jeho návrat do řek trvají

Losos obecný patřil do středověku mezi nejdůležitější součást jídelníčku českého obyvatelstva. Jeho výskyt postupně snižovaly stále důmyslnější a masivnější způsoby lovu. Od 19. století byla zaváděna opatření na jeho ochranu, definitivní ránu mu však zasadily zvyšující se znečištění řek Labe i Vltavy a stavba plavebních kanálů a přehrad. Od roku 2000 probíhá program na jeho opětovné navrácení do našich řek.

Do zavedení chovu kapra v rybnících, tedy 12.–13. století, byl losos obecný (*Salmo salar*) z hlediska výživy lidí naší nejdůležitější rybou. Ve velkém počtu táhl každoročně od konce zimy do pozdního podzimu Labem a jeho přítoky do horských řek na svá trdliště. Přestože cíle dosáhla jen malá část generačních ryb, při vysoké plodnosti i málo jedinců stačilo dát život nové generaci a stavy lososů se nesnižovaly. Ve 13. století se u nás začaly stavět jezy pro potřebu mlýnů a hamrů. Ty nepředstavovaly pro lososy velkou překážku; překonávali je vysokými skoky. Losos dokáže vyskočit z vody do výšky tří metrů (podle některých autorů až čtyř).

Táhnoucí lososi byli intenzivně loveni, do sítí, vrší nebo bodnými nástroji. Největší nebezpečí pro ně představovala lapací zařízení na jezích – lososnice. Nelze přesně doložit, kdy byly zakládány první lososnice, ale v 16. století již nepochybně existovaly a dá se předpokládat, že byly ještě mnohem starší. Nad vorovou propustí (nazývanou vrata) se vztyčila lávka, z níž byly spuštěny pruty nebo latě, které bránily rybám v proplutí. Na zbylé hraně jezu byl postaven nízký plot, který znemožnil lososům překonat jez mimo vorovou propust. Když lososi narazili na zábranu z prutů, obrátili se a vraceli se podél strany vorových vrat. Tam byly umístěny sítě v železných rámech, nazývané kesery nebo koše. Do nich byli lososi lapáni. Když připluly vory, musely být pruty vytaženy do výšky, aby bylo možné pod nimi proplout. To byla příležitost pro lososy k překonání jezu. Ale i tomu se snažili majitelé lososnice zabránit a plašili pod jezem připlouvající lososy tzv. žinkrouty. To byla okovaná bidla opatřená železnými kroužky, která svým zvukem ryby zaháněla. *„Unikátní historické sítě lososnice a odlitky původních ryb z roku 1891 patří k těm nejvzácnějším a nejstarším předmětům, které v našich sbírkách máme. Spolu s modely historických pastí na lososy je návštěvníci mohou vidět v expozicích Rybářství v Praze a na zámku Ohrada,“* říká ředitel Národního zemědělského muzea Ohrada Jiří Houdek.

Je zřejmé, že překonat takto zahrazený jez se podařilo jen málo jedincům. To vedlo ke sporům mezi majiteli lososnic. Bylo nařízeno, že plot lososnice nesmí být vyšší než půl lokte. I když opatření nebylo motivováno záchranou lososů, ale snahou o zvýšení úlovku ve výše položených lososnicích, dávalo přesto lososům určitou šanci. Příznivě se projevilo také nařízení Marie Terezie, podle něhož se musely odstranit všechny překážky na Vltavě pod Prahou a na Labi pod Mělníkem, jež by bránily plavbě.

Naopak nepříznivý vliv měla stavba Vchynicko-tetovského plavebního kanálu (1799–1800). Byla tím narušena hlavní trdliště v Čechách. V době plavení dříví kanál odebíral z Vydry většinu vody a plovoucí polena rušila lososy na trdlištích v Otavě.

Nadměrný lov vedl k tomu, že v druhé polovině 19. století již začínali být lososi v našich řekách vzácní. O jejich záchranu se pokusil náš významný přírodovědec dr. Antonín Frič. Rozhodl se posílit lososí populaci vysazováním malých lososů z umělých líhní. Vycházel ze zkušenosti rybářů, že se lososi vracejí ke tření do míst svého zrodu. Řídí se hlavně čichem – rozpoznají vůni vody své mateřské řeky.

Dr. Frič nejprve navštívil místa, kam lososi táhli, a zjišťoval u rybářů, kdy lososi připlouvali a kde a jak probíhá jejich tření. Poté procestoval německý úsek Labe, aby pochopil, kde dochází k jejich největším ztrátám. Závěr byl překvapivý, v Německu byli lososi ohrožováni jen málo a nápravu bylo nutné hledat v Čechách. Antonín Frič založil v pohraničních horách přes 30 lososích líhní, nejvíc na Šumavě. Jako inkubační přístroje použil Kufferovy krajáče, nedávno vynalezené bratry Kufferovými z Mnichova. Během celé akce, jež trvala 30 let, bylo vysazeno přes 10 milionů mladých lososů. Na vlastní vypouštění ale mělo navazovat také hájení lososů, aby celá akce měla smysl.

V roce 1883 byl vydán zemský rybářský zákon pro Čechy, podle něhož byli lososi hájeni od 15. září do konce roku. V praxi ale dodržován nebyl, a tak počet lososů sice výrazně stoupl, ale vedlo to jen k intenzivnějšímu lovu.

Největší ránu migraci lososů v našich řekách zasadila výstavba vysokých jezů nové konstrukce budovaných za účelem splavnění Labe a Vltavy pro nákladní říční dopravu. Rybí přechody budované na těchto jezích byly téměř nefunkční a po roce 1915 byla povinnost jejich stavby zrušena. Definitivní konec pro migraci lososů přinesla stavba přehrady Střekov v letech 1923–1935. Byl zde sice vybudován rybí přechod, ale praxe ukázala, že byl pro větší ryby, jako je losos, neprůchozí. Ale ani bez přehrad by zřejmě lososi nepřekonali stále rostoucí znečištění Labe a Vltavy průmyslovými odpady. Poslední losos v Horažďovicích byl uloven v roce 1940, v Sušici 1941. Poslední výskyt dospělého lososa byl v Lovosicích v roce

1948, poslední strdlice byla chycena na udici v Sušici v roce 1953. A to byl na dlouhou dobu konec lososů v Čechách.

Ke konci 20. století došlo ke značnému zlepšení kvality vody v Labi a Vltavě, což spolu s politickými změnami – pádem železné opony – vytvořilo podmínky pro alespoň částečnou obnovu tahu labského lososa. Prvním předpokladem byla přestavba jezu v německém Geesthachtu s velkoryse řešenými oboustrannými rybími přechody. V roce 1994 následovalo vysazování lososího plůdku do přítoků německého úseku Labe.

U nás se reintrodukce lososa ujal Český rybářský svaz s podporou Ministerstva životního prostředí ČR. Byl vyhlášen projekt Lachs 2000 v rámci programu INTERREG II. Byl založen na odstraňování migračních překážek a vysazování lososího plůdku do řeky Kamenice, jejích přítoků a do přítoků Ploučnice a Ohře. V roce 2000 se k projektu připojila Správa NP České Švýcarsko. Akci doplnila o podzimní vypouštění odrostlejších rybek (8–10 cm), které mají větší naději na přežití.

První úspěch byl zaznamenán v roce 2002, kdy byli v Kamenici odchyceni čtyři dospělí lososi – tři mlíčňáci a jedna jikrnačka. Zkouší se i nové metody odchovu lososa. V roce 2014 byl vyzkoušen odchov v inkubačních schránkách. Jsou to dvoukomorové boxy upevněné v říčním korytě. Do jedné části se dávají jikry, druhá část slouží vykulenému plůdku jako úkryt před predátory. Úspěšnost líhnutí přesáhla 95 %. Dalším zkoušeným způsobem byla metoda umělých hnízd. Do koryta řeky se vyhloubí jamky, do nich se vloží jikry, které se překryjí štěrkem. Tato metoda je sice méně úspěšná, ale obejde se bez dalšího zásahu člověka.

Počty navrátilců jsou kolísavé a většinou se jedná o desítky kusů. Populace našich lososů je stále malá a úspěch reintrodukce nejistý. Přesto první úspěchy dávají naději, že se losos jednou znovu stane součástí naší přírody.

Národní zemědělské muzeum je státní příspěvková organizace zřízená Ministerstvem zemědělství. Zabývá se zejména tematikou zemědělství, lesnictví, myslivosti, rybářství, zahradnictví, potravinářství, zpracování zemědělských produktů, vývoje venkova a kulturní krajiny. Národní zemědělské muzeum má kromě hlavní výstavní budovy v Praze také další čtyři pobočky – Čáslav, zámek Kačina, zámek Ohrada, Valtice. Muzeum lesnictví, myslivosti a rybářství Ohrada je nejstarším loveckým muzeem v Evropě. První muzejní sbírky loveckých trofejí a vycpanin zde byly umístěny již v roce 1842. Unikátem je Sallačova sbírka několika set exponátů paroží a souroží. Barokní zámek Ohrada nabízí také působivé interiéry, zejména hodovní sál vyzdobený barokními loveckými motivy, nábytkem z paroží a kopiemi velkoformátových pláten J. G. Hamiltona. Každý rok připravuje muzeum několik výstav tematicky souvisejících se zaměřením pobočky.

Více na www.nzm.cz

Národní
zemědělské
muzeum

Kontakt:

Ing. Jiří Houdek, ředitel pobočky Ohrada

Tel.: 724 996 626, jiri.houdek@nzm.cz

Muzeum lesnictví, myslivosti a rybářství Ohrada 17, 373 41 Hluboká nad Vltavou